

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота магістра

з теми **«КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ
ПРИКМЕТНИКА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ»**

Виконала: студентка 2 курсу магістратури

РОб2-М17z групи

Спеціальності 013 Початкова освіта

Майдан Марта Орестівна

Керівник: Дутко О.М., кандидат

педагогічних наук, доцент

Рецензент: Гудима Наталія Василівна.,

кандидат філологічних наук, доцент

Кам'янець-Подільський – 2018 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. КОМУНІКАТИВНА СПРЯМОВАНІСТЬ ВИВЧЕННЯ ПРИКМЕТНИКА ЯК МЕТОДИЧНА ПРОБЛЕМА.....	9
1.1 Комунікативний аспект вивчення морфології у початкових класах.....	9
1.2 Методичний аспект вивчення прикметника у початкових класах.....	18
1.3 Розвиток мовлення молодших школярів під час вивчення прикметника.....	38
РОЗДІЛ 2. ТЕХНОЛОГІЇ В ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОМУНІКАТИВНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ ВИВЧЕННЯ ПРИКМЕТНИКА У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....	54
2.1 Технології формування комунікативних умінь молодших школярів під час вивчення прикметника.....	54
2.2 Система вправ та завдань із формування комунікативних умінь молодших школярів під час вивчення прикметника.....	65
2.3 Організація, зміст і перевірка ефективності експериментального дослідження.....	75
ВИСНОВКИ.....	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	90
ДОДАТКИ.....	96

ВСТУП

Актуальність проблеми. Реформування освіти в Україні є вимогою часу, обумовлене змінами у суспільно-політичному житті держави та засвідчене у Законі про освіту, Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття).

Із зміною соціально-політичних функцій української мови на сучасному етапі, наданням їй на конституційному рівні статусу державної спостерігається переорієнтація мети навчання мови в освітніх закладах України. У проєкті Державного освітнього стандарту з української мови (початкова ланка) визначено мету її навчання, яка полягає насамперед у формуванні в учнів умінь будувати висловлювання в межах доступних для них тем і типів текстів. «Зміст і процес навчання при цьому мають будуватися на основі комунікативного підходу» [62, с. 8].

Як стверджує Г. Лещенко, формування комунікативних умінь одна з основних проблем сучасної методики навчання мови, оскільки «відсутність належної кореляції між теоретичними знаннями і практичними мовленнєвими вміннями позначається на кількісних і якісних характеристиках мовлення, породжує різного типу мовленнєві помилки й недоліки» [32, с. 5]. З метою запобігання їм, окрім опанування теорії мови, «школярів необхідно вчити орієнтуватися в конкретній мовленнєвій ситуації, відповідно до цього добирати зміст та мовні засоби для вираження думки, володіти правилами мовленнєвої поведінки в різних умовах спілкування» [6, с. 71].

На взаємозв'язку шкільної мовної освіти з реальними потребами життя наголошували педагоги і лінгвісти XIX століття М. Бунаков, Ф. Буслаєв. І. Срезневський, К. Ушинський та ін. Питання перебудови шкільного курсу мови, ураховуючи комунікативний підхід до її вивчення, висвітлили у своїх працях сучасні вітчизняні й зарубіжні методисти О. Біляєв, Д. Богоявленський, М. Вашуленко, В. Капінос, Т. Ладиженська,

В. Мельничайко, О. Текучов, Л. Федоренко та ін. На комунікативну спрямованість уроків рідної мови вказують А. Багмут, В. Горбачук, Т. Потоцька, Т. Рамзаєва, Г. Фомічова, Г. Шелехова, Л. Варзалька, Н. Гац та ін.

У центрі наукових досліджень (А. Каніщенко, Н. Лазаренко, Т. Сокольницька, Л. Попова та ін.) знаходяться переважно повнозначні частини мови. Також «у мовленні школярів активно вживаються службові слова: прийменники, сполучники, частки, виражаючи різноманітні відношення між предметами, надаючи висловлюванням відповідних виражально-експресивних відтінків» [39, с. 8].

Помітний внесок у дослідження семантико-стилістичних властивостей частин мови зробили І. Буслаєв, В. Виноградов, О. Востоков, М. Греч, М. Ломоносов, О. Павловський, О. Пешковський, П. Фортунатов, Л. Щерба, О. Безпояско, І. Вихованець, К. Городенська, І. Кучеренко, О. Шахматов та ін. Учені вказують на надзвичайну різноманітність частин мови за семантикою і граматичними функціями та властивостями, їх активну участь у формуванні висловлювань.

Переважає більшість мовознавців відзначає «семантичну, морфологічну та синтаксичну специфіку частин мови. Головною визнається їх синтаксична своєрідність і синтаксична та комунікативна функції» [55, с. 366]. Частини мови є засобами вираження синтаксичних відношень і конкретизують своє значення у відповідних синтаксичних конструкціях.

Як відомо, «знання з граматики збагачують мовлення в морфологічному й синтаксичному аспектах, і особливо велике значення вони мають для упорядкування мовлення, усунення мовленнєвих недоліків, які порушують граматичні норми літературної мови» [37, с. 139]. За твердженнями психологів, методистів, «уміння формуються на основі знань, зокрема комунікативно-мовленнєві вміння потребують

відповідних знань теорії мови» [57, с. 102].

Розвиток мовлення молодших школярів ґрунтується на формуванні уявлень і понять про зв'язне висловлювання. У ролі ознак предметів виступають слова прикметникової семантики, без яких опис не мав би такого яскравого забарвлення. Отже, прикметники є важливим засобом забезпечення емоційності зв'язного висловлювання.

Прикметник сприяє розширенню і конкретизації словника молодших школярів, надає висловлюванням точності та виразності. За дослідженнями Н. Шаган, учні найчастіше вживають якісні ознаки на позначення розмірів, внутрішніх та зовнішніх ознак предмета та особи. На другому місці за використанням у словнику дітей – присвійні прикметники [65, с. 13]. Відносні прикметники в мовленні молодших школярів нерідко змінюються іменниками в родовому відмінку з прикметниками.

Обмежена наявність прикметників у мовленні дітей, як стверджує І. Бих, зберігається навіть після ознайомлення з цією частиною мови та пояснюється невмінням використовувати їх багатозначність та синоніміку, невідомим ставленням учнів до вибору найбільш вдалої ознаки для певного висловлювання [6, с. 96].

У методиці навчання дітей мови (І. Бабій, І. Бих, Н. Брусило, Т. Ігнатенко, В. Каліш, В. Собко, Г. Лещенко, О. Полєвікова, Н. Шаган та ін.) акцентували увагу на питанні навчання молодших школярів будувати зв'язні висловлювання загалом. Питаннями вживання прикметників у якості комунікативного засобу практично не займалися, і вони залишились недослідженими. Означене проблема є актуальною, оскільки використання прикметників у художньому тексті сприяє лексичному збагаченню, мовленнєвому та естетичному розвитку дітей молодшого шкільного віку. Отже, важлива роль прикметника у комунікативному розвитку учнів, потреба удосконалення змісту і методів навчання української мови у початковій школі, недостатня науково-

методична розробленість проблеми розвитку комунікативних умінь молодших школярів визначили актуальність проблеми дипломної роботи.

Об'єктом дослідження є процес навчання української мови учнів початкових класів.

Предметом дослідження є методичне забезпечення формування комунікативних умінь і навичок молодших школярів інноваційними технологіями навчання та лінгвістичними засобами, які притаманні прикметникові.

Мета дослідження полягає у створенні обґрунтованих технологій у процесі вивчення прикметника, спрямованих на формування комунікативних умінь молодших школярів та їх експериментальній перевірці.

Гіпотеза дослідження: комунікативні ознаки мовлення молодших школярів, його граматична правильність, структура, синтаксичний лад як окремих речень, так і зв'язних висловлювань поліпшаться в результаті цілеспрямованої роботи за умов: а) педагогічно організованого і відповідно мотивованого засвоєння учнями елементарних теоретичних відомостей про прикметник; б) цілеспрямованого застосування спеціально розробленої системи роботи з розвитку комунікативних умінь, яка ґрунтується на адекватних методичних засадах вивчення прикметника.

Мета й гіпотеза дослідження потребували розв'язання таких **завдань:** 1) з'ясувати ступінь вивчення досліджуваної проблеми в лінгвометодичній та психолого-педагогічній літературі; 2) дослідити стан формування в учнів комунікативних умінь у практиці шкільного навчання; 3) обґрунтувати методичні умови вивчення прикметника у початковій школі; 4) розробити експериментальну методику вивчення прикметника як засобу розвитку комунікативних умінь учнів початкових класів та перевірити її ефективність.

Методи дослідження: вивчення й аналіз психолого-педагогічної,

лінгвістичної та лінгводидактичної літератури в контексті досліджуваної проблеми; аналіз навчальних програм, шкільних підручників з української мови та методичних посібників; розроблення змісту й методики розвитку комунікативних умінь молодших школярів; спостереження за навчально-виховним процесом, бесіди з учителями й учнями з метою діагностування рівня сформованості комунікативних умінь молодших школярів, анкетування вчителів, вивчення результатів мовленнєвої діяльності учнів.

Наукова новизна дослідження визначається теоретичною обґрунтованістю, дидактичною доцільністю та експериментальною доведеністю мовностилістичних можливостей прикметників у формуванні комунікативних умінь. Зокрема, уточнено і конкретизовано зміст комунікативних умінь; відібрано оптимальні методи і прийоми роботи під час вивчення прикметника; розроблено методику розвитку комунікативних умінь молодших школярів з опорою на теорію прикметник як частину мови.

Практичне значення дослідження полягає у виявленні ефективних методів і прийомів, які сприяють формуванню вмінь правильно й доречно вживати частини мови в процесі спілкування, створенні системи роботи, спрямованої на вироблення цих умінь, у розробленні конкретних рекомендацій для вчителів початкових класів. Одержані результати можуть бути використані в практиці викладання мови в школі, у створенні нових навчально-методичних комплексів з рідної мови для початкових класів.

Апробація роботи. Основні положення і результати представлено на науково-практичному семінарі «Перспективи розвитку дошкільної та початкової освіти» із доповіддю «Вивчення прикметника в початковій школі засобами комунікативних технологій» (23 лютого 2018 р., Кам'янець-Подільський); І регіональній науково-практичній конференції «Роль і місце мистецької педагогіки у формуванні сучасної особистості» із доповіддю «Формування комунікативної компетентності молодших

школярів у процесі вивчення прикметника» (23-24 березня 2018 р., Кам'янець-Подільський); II всеукраїнській науково-практичній конференції «Українська та іноземні мови в початкових класах: актуальні проблеми й інноваційні технології навчання» із доповіддю «Система вправ і завдань з формування комунікативних компетентностей молодших школярів під час вивчення прикметника» (28 березня 2018 р., Кам'янець-Подільський); звітній науковій конференції студентів і магістрантів за підсумками НДР у 2017-2018 навчальному році із доповіддю «Розвиток мовлення молодших школярів у процесі вивчення прикметника» (10-11 квітня 2018 р., Кам'янець-Подільський); IV міжнародна науково-практичній конференції «Актуальні проблеми наступності дошкільної і початкової освіти» із доповіддю «Технології вивчення прикметника в початковій школі» (17-18 квітня 2018 р., Кам'янець-Подільський); всеукраїнській науково-практичній онлайн-конференції з міжнародною участю «Нові стратегії розвитку початкової освіти в умовах Євроінтеграції» із доповіддю «Технології вивчення прикметника в початковій школі» (16 травня 2018 р., Івано-Франківськ) та обговорено на засіданнях кафедри теорії та методик початкової освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (2017-2018 рр.).

Структура роботи. Дипломна робота складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, що налічує 68 позицій, додатків. Повний обсяг дипломної роботи 108 сторінок, основного тексту – 95 сторінок.

ВИСНОВКИ

Прикметник – частина мови, що виражає ознаку предмета, граматично виявлену в категоріях роду, числа і відмінка та відповідає на питання *який? яка? яке? чий? чия? чиє?* Поняття якості в прикметнику може бути виражене безпосередньо або через відношення до інших предметів та через відношення до особи чи істоти. Прикметники виражають ознаки кольору, розміру, віку, смаку, запаху, матеріалу, якості, приналежності, зовнішні прикмети, внутрішні властивості, ознаки за відношенням до місця, простору і часу. У сучасній українській мові прикметник чітко виділяється як самостійна частина мови зі своїми семантико-граматичними особливостями. Прикметник передає не процесуальну ознаку предмета, виражаючи її в граматичних категоріях роду, числа та відмінка.

Функціонування прикметника як самостійної частини мови (лексико-граматичного класу слів) ґрунтується на єдності кількох об'єктивних лінгвістичних показників. До них належать, зокрема, загальне категоріальне значення, образно порівнюване з своєрідним семантичним знаменником. До якого можуть бути введені всі слова відповідного класу, морфологічні особливості, суть яких становить специфіка вияву граматичних категорій (роду, числа, відмінка і словозміни), визначальні синтаксичні характеристики, що полягають у визначенні функцій прикметника як засобу вираження відповідних членів речення. Індивідуальність прикметникових граматичних категорій роду, числа й відмінка виявляється у їх повній залежності від формально-граматичних характеристик того іменника, з яким прикметник перебуває в синтаксичних зв'язках у межах словосполучення.

Сучасній українській літературній мові властиві прикметникові

словосполучення із залежними безприйменниковими компонентами, вираженими іменниками (займенниками) у формі родового, давального, знахідного і орудного відмінків. На цій основі можна говорити про узагальнений тип словосполучення «прикметник + іменник у непрямому відмінку», у якому компоненти поєднуються за допомогою синтаксичного зв'язку керування.

Вивчення прикметника займає важливе місце у початковому навчанні української мови. Система роботи над вивченням теми «Прикметник» – це цілеспрямований процес, який передбачає певну послідовність в ознайомленні з граматичними ознаками цієї частини мови, а також поступове ускладнення завдань, спрямоване на формування навичок вживання прикметників у мовленні. Методика вивчення прикметника диктується його лінгвістичними особливостями. Завдання вивчення прикметника в початкових класах полягають у формуванні граматичного поняття «прикметник» як частини мови, що пов'язана з іменником, у виробленні навичок правопису родових і відмінкових закінчень прикметників, у розвитку вміння вживати прикметники в усному й писемному мовленні.

Процес формування граматичного поняття прикметника умовно можна поділити на чотири етапи. Перший етап формування даного граматичного поняття полягає в аналізі мовного матеріалу з метою виділення істотних ознак поняття. Другий етап формування граматичного поняття прикметника полягає в узагальненні істотних ознак, встановленні зв'язків між ними та у введенні терміна. Третій етап формування граматичного поняття прикметника полягає в уточненні суті ознак поняття і зв'язків між ними. Четвертий етап формування граматичного поняття прикметника полягає в конкретизації вивченого поняття завдяки виконанню вправ, які вимагають практичного застосування одержаних знань.

Загальний недолік педагогічної практики – недостатня спрямованість на послідовне, систематичне опрацювання прикметника як частини мови. Відповідно, у багатьох молодших школярів не сформовано загального поняття про прикметник, його семантичні та мовно-функціональні ознаки. З метою перевірки стану сформованості у молодших школярів загального поняття про прикметник здійснено педагогічну діагностику особливостей новіших уявлень і понять з даної теми; розроблено і впроваджено у педагогічну практику початкової ланки загальної освіти систему вправ і завдань мовленнєво-комунікативного спрямування на основі вивчення прикметника, а також перевірено їх ефективність у процесі мовленнєвого розвитку молодших школярів.

Метою педагогічного експерименту було виявлення ефективності використання пропонованих вправ та завдань при вивченні прикметника у початкових класах. Якість сформованих знань, умінь і навичок учнів експериментального класу порівнювалася із відповідними навичками і вміннями учнів контрольного класу. Виявлення ефективності дослідження пов'язувалося із діагностикою відповідного рівня мовно-мовленнєвих навичок та лексичних умінь, сформованих із допомогою пропонованих вправ. За сформованістю даних умінь та якістю виконання завдань на контрольному етапі експерименту визначено рівні мовленнєвого розвитку учнів – високий, середній і низький.

Проведене дослідження дало змогу оцінити ефективність використання пропонованої системи вправ та завдань і простежити динаміку процесу удосконалення, збагачення й уточнення словника прикметниками порівняно з навчанням дітей в контрольному класі. Робота, яка проводилася в експериментальному класі, позитивно вплинула на підвищення рівня мовленнєвого розвитку учнів в опрацювання прикметника. Тому систематичне використання пропонованих вправ і завдань здатне забезпечити формування адекватних мовознавчих уявлень і понять.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антологія української педагогічної думки / [за ред. Н.П. Зубалій]. – Київ : Епос, 1991. – 332 с.
2. Асіїв Л.В. До вивчення морфологічних явищ у системі формотворення прикметників / Л.В. Асіїв // Мовознавство. – 1997. – № 2 – 3. – С. 61–67.
3. Бабій І. Семантико-граматична природа прикметників зі значенням кольору у прозовій мові / І. Бабій // Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Сер. Мовознавство. – 2004. – Вип. 2(12). – С. 6–12.
4. Безпояско О.К. Граматика української мови : морфологія / [підручник] ; / О.К. Безпояско . – Київ : Либідь, 1993. – 235 с.
5. Биби́к С.П. Словник епітетів української мови / С.П. Биби́к, С.Я. Єрмоленко, Л.О. Пустовіт. – Київ : Довіра, 1998. – С. 3–6.
6. Бих І. Мовно-мовленнєвий розвиток учнів початкових класів як необхідна умова успішного навчання / І. Бих // Магістр. – 2005. – Вип.1. – С. 95–98.
7. Білецька М.А. Українська мова в 2 класі чотирирічної початкової школи: [посібник для вчителів] / М.А. Білецька, М.С. Вашуленко. – К. : Радянська школа, 1987. – 127 с.
8. Бойко Н.І. Семантичні типи експресивних прикметників української мови / Н.І. Бойко // Наукові записки Ніжинського державного педагогічного університету імені М.Гоголя. Серія: Філологічні науки. – Ніжин, 2003. – С. 12–19.
9. Брусило Н. Вивчення прикметника як частини мови: методика уроку української мови у 2 класі / Н. Брусило // Початкова школа. – 2005. – №3. – С. 9–10.
10. Бугляй Н.Г. Відносні прикметники у ролі епітетів / Н.Г. Бугляй // Культура слова : [респуб. міжвід. Збірник]. – Вип. 26. – Київ : Наукова думка, – 1984.
11. Вашуленко М. Навчання української мови в 2 класі / М. С. Вашуленко // Початкова школа. – 2003. – №1. – С. 42–46.

12. Висоцький А.В. Склад та структура лексико-семантичних груп якісних прикметників в українській мові: автореф. дис. канд. філол. наук / А.В. Висоцький. – Київ, 1998. – 18 с.
13. Вихованець І.Р. Теоретична морфологія української мови / І.Р. Вихованець, К.Г. Броденська ; [за ред. І. Вихованця]. – Київ : Пульсари, 2004. – 398 с.
14. Вовк А. Узагальнений урок з теми "Прикметник" / А. Вовк // Початкова школа. – 1997. – №4. – С. 31–34.
15. Волох О.Т. та ін. Сучасна українська літературна мова. Морфологія. Синтаксис. – 2-е видання, перероблене і доповнене: [підручник] / О.Т.Волох, М.Т. Чемерисов, С.І. Чернов – Київ : Вища школа, 1989. – 236 с.
16. Грещук В.В. Український відприкметниковий словотвір / В.В. Грещук. – Івано-Франківськ : Плай, 1995. – 208 с.
17. Грищенко А. Прикметник у структурі словосполучення і речення / А. Грищенко // Українська мова і література в школі. – 1986. – №7. – С. 39 – 45.
18. Доленко М.Т. Сучасна українська мова. / М.Т. Доленко, І.І. Дацюк, А.Г. Квашук. – Київ : Радянська школа, 1964. – С. 23–56.
19. Ігнатенко Т. Творчі завдання на уроках розвитку мовлення / Т. Ігнатенко // Початкова школа. – 2006. – №2. – С. 11–12.
20. Казнадзей К. Прикметник : [методичні рекомендації] / К. Казнадзей // Початкова школа. – 1987. – №11. – С. 66–74.
21. Каліш В. Наукові основи навчання молодших школярів будувати зв'язки висловлювання / В. Каліш, В. Собко – Київ : Початкова школа, 1996. – 96 с.
22. Караман С. Методика розвитку зв'язного мовлення. Ознайомлення з мовними нормами / С. Караман // Українська література в загальноосвітній школі. – 2004. – №2. – С. 47–50.

23. Кононенко І. Компоненти оціночної структури прикметників / І. Кононенко // Мовознавство. – 1989. – №3. – С. 54–60.
24. Костишин Н. Прикметник як частина мови: загальне значення, морфологічні ознаки / Н. Костишин // Українська мова та література. – 2005. – №36. – С. 17–18.
25. Кошак Л.М. Текст-опис на уроках розвитку мовлення / Л.М. Кошак // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2004. – № 36. – С. 9–13.
26. Крикун М. Роль слова в розвитку зв'язного мовлення молодших школярів / М. Крикун // Початкова школа. – 2003. – №11. – С. 27–35.
27. Кругла Н. Урок розвитку зв'язного мовлення / Н. Кругла // Початкова школа. – 1997. – №4. – С. 24–25.
28. Кучеренко І.К. Теоретичні питання граматики української мови : Морфологія / [ред. Л.П. Головняк]. – Київ : Видавництво Київського університету, 1964. – Ч. 2. – 157 с.
29. Ладоня І.О. Українська мова : [навчальний посібник] / І.О. Ладоня. – Київ : Вища школа, 1993. – 143 с.
30. Лазаренко Н. Збагачення словника молодших школярів прикметниками / Н. Лазаренко // Початкова школа. – 1999. – №1. – С. 14–17.
31. Лещенко Г. Комунікативно-діяльнісний підхід до проведення уроків розвитку зв'язного мовлення / Г. Лещенко // Початкова школа. – 2004. – №12. – С. 5–7.
32. Левченко О. В. Становлення і розвиток гуманістичних педагогічних ідей в Україні у ХХ столітті / О. В. Левченко. – Харків, 2001. – 226 с.
33. Лобчук О. Складання твору за художньою картиною / О. Лобчук // Початкова школа. – 2003. – №3. – С. 18–21.
34. Лобчук О. Складання творів за спостереженням / О. Лобчук // Початкова школа. – 2005. – №1. – С. 10–12.
35. Мазур Є.І. Розвиток зв'язного мовлення молодших школярів / Є.І. Мазур // Початкове навчання та виховання. – Харків. – 2004. – №9. – С. 10–17.

36. Медушевський А.П. Викладання фонетики і морфології української мови у восьмирічній школі / А.П. Медушевський. – Київ : Рад. школа, 1962. – С. 135–141, 206–227.
37. Методика викладання української мови / [за ред. С.І. Дорошенка]. – Київ : Вища школа, 1992. – С. 160–164, 350–359.
38. Методика розвитку зв'язного мовлення молодших школярів : методичні рекомендації / [укл. Л.М. Шевченко]. – К. : РН МК, 1992. – Част. 1. – 164 с.
30. Михайлова Л.В. Урок з української мови та розвитку мовлення в 3 класі / Л.В. Михайлова // Початкове навчання та виховання. – 2005. – №6. – С. 2–3.
40. Морфологічна побудова сучасної української мови / [редкол. : М.А. Жовтобрюх, І.Р. Вихованець, А.П. Гриценко]. – Київ : Наукова думка, 1975. – 208 с.
41. Наумчук М.М. Сучасний урок української мови в початковій школі (Методика і технологія навчання) / М.М. Наумчук – Тернопіль : Астон, 2002. – 352 с.
42. Наумчук М.М. Словник-довідник основних термінів і понять з методики української мови / М.М. Наумчук, Л.П. Лушпинська. – Тернопіль : Астон, 2003. – 132 с.
43. Онкович Г.В. Український рік у прикметах та прикметниках / Г.В. Онкович, Г.А. Барабаш, А.Д. Онкович // Українська мова і література в школі. – 2000. – №4. – С. 17–20.
44. Павленко С. Прикметникові пристрасті / С. Павленко // Дивослово. – 1994. – №12. – С. 34–35.
45. Полєвікова О.Б. Урок з розвитку зв'язного мовлення у 3 класі / О.Б. Полєвікова // Початкове навчання та виховання. – 2005. – №1. – С. 2–4.
46. Полковський В. Семантика прикметника : "за" і "проти" /

- В. Полковський // Науковий вісник Ужгородського університету. Сер. Романо-германська філологія. – Ужгород, 1996. – Вип. 3. – С. 55–61.
47. Попович І. Письмовий твір-опис предмета (квітки) / І. Попович // Українська мова і література в школі. – 2000. – №6. – С. 11–13.
48. Порядченко Л. Ознайомлюємо першокласників із різновидами опису / Л. Порядченко // Початкова школа. – 2004. – №5. – С. 20–23.
49. Райко В.М. "Опис підсніжника": методична розробка уроку з розвитку мовлення / В.М. Райко // Бібліотечка вчителя початкової школи. – 1998. – №21–22. – С. 3–4.
50. Романченко О.О. Український рушник: твір-опис / О.О. Романченко // Бібліотечка вчителя початкової школи. – 1998. – №15–16. – С. 5–7.
51. Скуратівський Л. Прикметник / Л. Скуратівський, Т. Симоненкова // Українська мова і література в школі. – 1993. – №11. – С. 27–32.
52. Слободян О. Прикметник. Цикл уроків за темами початкового етапу вивчення / О. Слободян // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2004. – №29. – С. 5–8.
53. Стефанів Н. Виразальні можливості відносних прикметників на матеріалі сучасної дитячої прози / Н. Стефанів // Студентський науковий вісник ТДГТУ ім. В.Гнатюка. – Тернопіль, 2003. – Вип. № 6. – С. 17–18.
54. Сучасна українська літературна мова / [за ред. А.П. Грищенка]. – Київ : Вища школа. – 1997. – С. 365–378.
55. Сучасна українська мова / [за ред. О.Д. Пономарьова]. – Київ : Либідь, 2001. – С. 134–149.
56. Тищенко М.К. Викладання частини мови в середній школі: [посібник для вчителів] / М.К. Тищенко – Київ : Рад. школа, 1956. – 231 с.
57. Ткаченко О. Українська мова і мовне життя світу / О. Ткаченко. – Київ : Спалах, 2004. – 272 с.
58. Українська мова: [підручник] ; за ред. В.О. Горпинича. – Київ : Вища школа, 1988. – 222 с.

59. Українська мова з методикою навчання в початкових класах. – Інтегрований курс: [підручник] / за ред. А.П. Каніщенко, Г.О. Ткачук. – Київ : Промінь, 2003. – 232 с.
60. Уроки розвитку зв'язного мовлення в початкових класах : [методичні рекомендації] / укл. А.П. Каніщенко, О.В. Ночвінова. – Київ : ІСДО, 1995. – 128 с.
61. Хорошковська О.Н. Розвиток мовлення молодших школярів : [посібник для вчителів] / О.Н. Хорошковська. – Київ : Радянська школа, 1985. – 96 с.
62. Хорошковська О. Розвиток українського мовлення молодших школярів / О. Хорошковська // Рідна школа. – 2002. – №3. – С. 24–27.
63. Чуйко Г.А. та ін. Методика викладання української мови в початкових класах. – Київ : Вища школа, 1975. – 384 с.
64. Шаган Н. Розвиток зв'язного мовлення на уроках рідної мови / Н. Шаган // Початкова школа. – 2005. – №4. – С. 12–13.
65. Шкільник М.М. Проблемний підхід до вивчення частин мови : [посібник для вчителя] / М.М. Шкільник – Київ : Рад. школа, 1986. – С. 63 – 74.
66. Шкурятяна Н.Г. Сучасна українська літературна мова : [навчальний посібник] / Н.Г.Шкурятяна, С.В. Шевчук. – Київ : Література, 2000. – 688 с.
67. Штонь О. Семантика відносних прикметників, утворених від іменників – назв металів / О. Штонь // Дивослово. – 1997. – №8. – С. 13–16.
68. Яковенко Л. Стилістичні вправи до теми «Прикметник» / Л. Яковенко // Початкова школа. – 2004. – №12. – С. 5–7.